

טועמיה - חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

ערב ש"ק פרשת בא תשפ"ד

הרב **מרדכי אלון שליט"א**

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

זמני הדלקת הנרות ויציאת השבת:

ירושלים - 16:26 | 17:40

תל אביב - 16:40 | 17:42

חיפה - 16:30 | 17:40

טבריה ומגדל - 16:37 | 17:39

באר שבע - 16:44 | 17:43

משכו וקחו - חשיבות ההכנה לקיום מצווה

לפעולה מעשית, אבל הוא יכול להיקרא גם כהקדמה לחלק השלישי ואז הוא סיבה לשמירת החג מאיסורי מלאכה - 'כיון שבעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים, לכן ושמרתם את היום הזה לדורותיכם לחוקת עולם'. כך מביא רש"י במקום, שהכוונה במילים "שמרתם את היום הזה" היא להישמר מלאכה. כלומר זה פאסיבי, אל תעשה מלאכה.

וכאן נקודה מרתקת. נשאל שאלה מוזרה. אם אדם שלא מכיר את הפסח ישאל אותנו על החג, אז כדי לקרב אותו נספר לו על מצוות החג, ליל הסדר, על ההגדה וכיו"ב אבל מן הסתם לא נגיד לו שאנחנו נשמרים מעשיית מלאכה בט"ו בניסן, כי לא זו הנקודה הייחודית פה. זה קיים בכל שבת ובכל יו"ט אחר. "ושמרתם את המצות" זה מאפיין מעשי. נשאל את השאלה הזו מכיוון אחר - למה הקב"ה ציווה לא לעשות מלאכה בימים טובים? בשבת אני מבין את הסיבה - "כי בו שבת מכל מלאכתו" (בראשית ב', ג'), כמו שהקב"ה שבת כך גם אנחנו מצווים לשבות, אבל למה הציווי בחגים?

עיקר הפסח - הימנעות ממלאכה

זה פלאי פלאות וכמדומני שלזה מתכוון אונקלוס שמסביר את הפסוק "בעצם היום הזה", שהמילה 'עצם' באה מהמילה 'כח', כמו - "כוחי ועוצם ידי". לפי זה נבין את הפסוק שבו פתחנו - הסיבה שהקב"ה לא רוצה שנעשה מלאכה בפסח¹ היא כי ביום הזה שיצאנו ממצרים יש שוני מכל חג אחר. בכל חג, ההכנות אליו קיימות אבל הן אינן במהות החג. לעומת זאת פסח נקרא על שם מה שעושים בי"ד בניסן ולא בט"ו. בט"ו אוכלים את הקרבן שהקרבת בי"ד, כלומר ההכנה היא מהותית לחג. פסח הוא יום ארבעה עשר, יום השחיטה. ביום הזה שבו הוצאתי אתכם ממצרים - יצאתם ביום אחד, מיליוני אנשים ברגע אחד, "בעצם היום הזה", כשבדרך כלל אנחנו מסבירים שהכוונה היא לעיצומו של היום, באור היום, בלי לפחד שיראו אותנו יוצאים משם, אבל בא אונקלוס ואומר אחרת - "בעצם היום" הכוונה היא בכוחו של היום. זה לא

נפתח הפעם בסיפור קצר 'שתפס' אותי הערב. אחד מהמפונים מהצפון שנמצא במגדל הראה לי היום סרטון של המקום בו הוא מתגורר בגבול לבנון ושומעים שם מין קדיחות כאלה, והוא מוזאג מאד כי ברור לו שחופרים שם מנהרות. מה שתפס אותי בזה הוא שכל התפיסה שלנו התערעה. חשבנו שתהיה מערכה קצרה בדרום והנה פתאום אנחנו רואים שחייבים להתחזק בכל הגזרות, חשבנו שאנחנו מנהלים פה מדינה והסתבר שלא בדיוק אנחנו המנהלים... חשבת לעצמי שהתשובה לכל המצב נמצאת באמת בגאולה ממצרים, והמבחן הגדול הוא דווקא בתוך המציאות שלנו בארץ ישראל, במדינת ישראל, שהכל היה נראה לנו ברור ובטוח, ופתאום אנחנו מרגישים שבאמת באמת "אין עוד מלבדו" (תמיד אמרנו את זה אבל עכשיו אנחנו חשים את זה באמת).

שתי שמירות

הפרשה מיד אחרי המכות עוסקת בקרבן פסח ובדיני הפסח, ושם תוך כדי הדינים של הקרבן, לקיחת השה וכו', מופיע שיש שתי מצוות שמירה. המילה הזו - שמירה - היא מילת מפתח בפרשה. מצד אחד שמירת המצות, כלומר שמירה מעשית שלא יבוא לידי חימוץ, ומצד שני, שמירה שניה שלא קשורה דווקא לפסח והיא שמירת החג מאיסורי מלאכה. זה קיים גם בימים טובים אחרים. הנה הפסוק -

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-הַמִּצְוֹת כִּי בְעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת-צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם. (שמות י"ב, י"ז)

אז ראשית רק נעיר ונשים לב שעד עכשיו היינו "צבאות ה'" ומעכשיו אנחנו "צבאותיכם" - נחזור לזה אי"ה בהמשך. הפסוק נחלק בעצם לשלושה חלקים. חלק ראשון - "ושמרתם את המצות", חלק שני - "כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם..." וחלק שלישי - "ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חקת עולם". כלומר החלק האמצעי יכול להיקרא כהמשך לחלק הראשון ואז הכוונה היא שהוצאת צבאותיכם ממצרים היא הסיבה, ההנמקה, לשמירת המצות מחימוץ,

¹ וזה יסביר אף מדוע איסור המלאכה בפסח - שמופיע כאמור בכל החגים האחרים - מופיע כאן, בין יתר הפרטים הספציפיים והייחודיים לפסח.

הלילה", עד שנראה כאילו שבזכות המצוות האלה אנחנו יוצאים ממצרים.

נתחיל מהציווי הראשון שבא משה רבנו ומצווה את עם ישראל - ואין הכוונה לקידוש החודש, ששם הקב"ה רק אומר לו את הענין אבל לא מצווה אותו לומר את זה הלאה לבני ישראל. אחרי קידוש החודש הקב"ה פונה למשה ולאחרן ואומר להם את דברים הבאים -

דַּבְּרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׁה לְבֵית-אָבֹתָ שָׁה לְבֵית. (שמות י"ב, ג')

מה צריך משה רבנו עבשיו לומר לבני ישראל, במצווה הראשונה? - לקחת ששה בעשור לחודש, כלומר בעוד עשרה ימים. והשה הזה הוא יהיה לפי משפחה וצריך לשחוט אותו וכו'. אגב, מה צריך לעשות עם השה בינתיים? -

וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעַת עֶשְׂרֵי יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשִׁחַטוּ אֹתוֹ כָּל קָהָל עַדְתֵי-יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרֵבִים. (שם ו')

כלומר לקחת ששה, לשמור אותו שלא יפלו בו מומים ולשחוט אותו בי"ד בין הערביים. משה רבנו היה צריך להקפיד ולומר לפי הסדר - קודם לקחת ואחרי כן לשחוט ויתר העניינים. נראה מה קורה כאן, במצווה הראשונה -

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל-זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכּוֹ וַיִּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵיכֶם וְשִׁחַטוּ הַפֶּסַח. (שם כ"א)

יש כאן מילה אחת מיותרת - "משכו". זה לא נאמר בציווי של הקב"ה. מה זו המילה "משכו"? מה זה בא להוסיף? אולי זה 'לא תוסיף' ח"ו? רש"י מבאר במקום -

משכו. מי שיש לו צאן ימשוך משלו. וקחו. מי שאין לו יקח מן השוק.

אבל זה לא ברור מאליז? אם אומרים לי לקחת ששה - אז מה זה משנה איך? מהעדר שלי, קנוי, העיקר שיהיה ששה.

זה מדהים שבציווי הראשון של משה רבנו לעם ישראל הוא מוסיף תוספת ומשנה ממה שהוא נצטווה. בכל התורה אנחנו יודעים "מכאן שלא שינה", ואילו כאן?! ואולי יותר קשה זה שרש"י לא אומר על זה כלום כאן. אבל האמת היא שהוא מדבר על זה כבר לפני כן -

והיה לכם למשמרת. זה לשון בקור, שטעון בקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטה. ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צוה כן בפסח דורות? היה ר' מתיא בן חרש אומר, הרי הוא אומר 'ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים' (יחזקאל טז, ח). הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו, ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שישגאלו, שנאמר 'ואת ערום ועריה' (שם ז) ונתן להם שתי מצות, דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה, שנאמר 'מתבוססת בדמך' (שם ו) - בשני דמים, ואומר 'גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים

אנושי, זה בלתי ניתן לתפיסה, שכל ממשלות העולם מצליחות להוציא ברגע אחד במכה אחת מיליונים לחופשי.

מה היה ביום יציאת מצרים? מהי בעצם יציאת מצרים? אנחנו לא חוגגים את היום הזה בארבעה עשר בניסן², בהפוך מהתפיסה המערבית שאנחנו חיים בה - אנחנו חוגגים את היום שבו ברור שלא אנחנו מעצמנו יצאנו ממצרים אלא כשהוצאנו ממצרים, ע"י הקב"ה, ולכן החגיגה פה היא בהימנעות ממלאכה. זה שיא יציאת מצרים. זה דבר מדהים ומכאן לומדים לשאר החגים לאחר מכן - את זה שהקב"ה הושיב אותנו בסוכות זה ברור. אנחנו מעצמנו לא היינו יכולים לשרוד במדבר. זה שהקב"ה בא אלינו בהר סיני ונתן לנו את התורה - זה ברור. אבל ביציאת מצרים לכאורה היינו שם "מתניכם חגורים, מקלכם בידכם, נעלכם ברגלכם" - ארבעה ימים הכנתי אני, שחטתי את הפסח, לקחתי את הרכוש, פרעה עשה לנו טקס מסדר יציאה וביקש "וברכתם גם אותי" - זה יכול להביא אותי לתפיסה ש- 'נו, בכל זאת אני גם משהו, עשיתי פה משהו', לכן ביציאה ממצרים מדגישים לנו שזה היה רק בגלל שהקב"ה הוציא אותנו. אנחנו עצמנו לא יצאנו משום מקום ואם לא היו מגרשים אותנו היינו נשארים שם. שום אדם עלי אדמות לא יכול לחשוב שהוא היה יוצא ממצרים עם עוד מיליוני אנשים - לא אני ניהלתי את אקסודוס. חייבים לצאת מהקונספציה. יותר קל לשאת את זה כשאני לא יודע מה יהיה בעתיד ואני מחכה לישועה מלמעלה בלבד בגלות. 'אבל כשאני בניתי את היישוב הזה, אני נלחמתי, אני עושה - ופתאום בכל זאת חופרים לי מתחת?!'.

זה תהליך שלם של חינוך שצריך לעבור ולהפנים שאנחנו עצמנו לא היינו מסוגלים לצאת. אי עשיית המלאכה שנראית לנו כלא קשורה בכלל לפסח - מופיעה רק פה, בגלל ה-"בעצם היום הזה". את המצות יש לשמור במובן האקטיבי, ובחג עצמו - אל תעשה שום דבר ותפנים ותדע שכשאתה לא עושה פה וכל מה שמתרחש הוא רק מכוחו של הקב"ה - זו היציאה ממצרים, זו הגאולה, זה השחרור מהקונספציה, וזה המבחן. הוא ית' מביא אותך לרגעים שאתה חושב שאתה פועל - ואתה באמת פועל, אתה לוקח את השה ואתה לוקח את הרכוש וכו' - אבל אז אתה עולה עוד שלב ב'מוץ המשוכות' ומבין שהכל זה הרבש"ע. זה נראה כ"כ פשוט פתאום וזו היציאה העמוקה ממ"ט השערים של מצרים.

משכו וקחו

נסביר את הדברים מזווית אחרת. נחזור אחורה למכות. לכאורה החלוקה במכות בין פרשת וארא ופרשת בוא תמוהה. למה לא ריכזו את כל המכות בפרשה אחת ובפרשה הבאה להמשיך עם יציאת מצרים? המכות האחרונות (ארבה, חושך ובכורות) מעורבות בפרשה שלנו עם תחילת ענייני והלכות הפסח ורק אחרי ההלכות האלה מגיעים ליציאת מצרים, ל-"ויהי בחצי

² כמו שאכן שואלים בהגדה - "יכול מראש חֲדָשׁ? תִּלְמוּד לומר בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם הַהוּא יְכוּל מְבַעֵד יוֹם?"

למה איחר מלהראותו מיד? כדי שלא יאמרו הממו וערכבו פתאום וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות להימלך אל לבו לא היה ערשה. (רש"י בראשית כ"ב, ד')

כדי להראות שזה אמיתי, הוא מצווה אותו "לך לך אל ארץ המוריה", ביום השלישי הוא רואה, כלומר זה ארבעה ימים מהציווי ואז הוא מגלה שה' אחד, שאין עוד מלבדו, ואז לוקח אברהם אבינו את כל הקונספציה, כלומר את יצחק, את כל ההבנות שלו - "כי ביצחק ייקרא לך זרע", והוא מבטל את הכל למה שהקב"ה אמר לו עכשיו. זה לא יכול לקרות בבית אחת, בבום, אלא מתוך תהליך אמיתי וביישוב הדעת.

כך ברש"י כאן - צריך ארבעה ימים בין לקיחת השה לבין שחיטתו, כדי שישראל ישרשו מעצם את ההרגל הזה, את ההתמכרות של העבודה הזרה, וזו התשובה של רש"י על השאלה שהוא שאל תחילה "למה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים?". וזה גם ההסבר ל-"משכו וקחו לכם", אבל כדי להסביר באיזה מצב בני ישראל היו מתחיל רש"י בר' מתיא בן חרש, ב-"עת דודים" - 'הגיע הזמן שנשבעתי לאבות, וכדי שאני אתן אותה אני צריך להתייחס למציאות שבה אתם נמצאים, והמצב הזה ירוד משתי בחינות'. "ואת ערום ועריה" - זו לא כפילות אלא שפעם אחת לא היו בידם מצוות (ערום), הם עוד לא היו מצויים, ופעם שניה - הם שקועים בעומק בטומאת מצרים (עריה). כלומר צריך גם 'סור מרע' וגם 'עשה טוב' וצריך לתקן את שני החסרונות האלה כדי לצאת ממצרים, לכן נתתי להם שתי מצוות. האחת היא מצוות מילה שתתקן את המחסור שלהם במצוות. הם יכרתו ברית עם הקב"ה, הברית הכי פיסית וממשית שיש. והשניה היא מצוות הפסח שבה הם יסלקו את טומאת מצרים ע"י שחיטת העבודה זרה.

פסח - פרישה מעבודה זרה

לפי הבנה הזו, שפסח בא בעצם לקעקע ממני את רעיון העבודה זרה, נבין גם דבר נוסף בהמשך. על הפסוק בהמשך הפרשה -

וְכִי-יִגְדֹר אֶתְךָ גֵר וְעֵשָׂה כֶּסֶף לְ-ה' הַמֶּלֶךְ לְךָ כָּל-זָכָר וְאִזְ יִקְרָב לְעֵשְׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל-עָרֶל לֹא-יֵאכֵל בּוֹ (שם י"ב, מ"ח)

כלומר שכל גר שבא ומתגייר לא יעשה פסח לפני שהוא עובר ברית מילה. אומר שם רש"י דבר מוזר -

ועשה פסח. יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד?...

מאיפה רש"י מביא את הרעיון הזה? מאיפה ההווא אמינא שהגר יהיה חייב לעשות פסח כשהוא מתגייר אפילו אם זה יוצא בט' במרחשוון למשל? והתשובה היא -

...תלמוד לומר 'והיה כאזרח הארץ', מה אזרח בארבעה עשר אף גר בארבעה עשר. (שם)

בר' (זכריה ט, יא) ושהיו שטופים באלילים (נ"א - בעבודה זרה) אמר להם 'משכו וקחו לכם', 'משכו ידיכם' - מאלילים (נ"א - מעבודה זרה), 'וקחו לכם' - צאן של מצוה. (שם ו' ברש"י)

רש"י שואל שאלה - למה לוקחים את השה ארבעה ימים קודם שחיטתו ולמה דווקא ארבעה ימים - אבל הוא לא עונה עליה אלא עונה דבר לכאורה לא קשור - שהקב"ה נתן לישראל שתי מצוות. זה לא עונה על השאלה של הארבעה ימים. זו שאלה קשה מאד ששואלים מפרשים רבים והרבי מליובאוויטש זיע"א, שהשבע ב-י' בשבת חל יום תחילת נשיאותו (ואף היא צייט של הרבי הקודם הרי"צ זיע"א) עונה עליה. רש"י מסיים את הביאור במילים "ושהיו שטופים באלילים, אמר להם 'משכו וקחו לכם' - משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם צאן של מצווה", כלומר רש"י רוצה לומר שאין כאן שתי פעולות (אחרת משה הוסיף ח"ו על דבר ה') אלא פעולה אחת בלבד - "ויקחו להם", כלומר להקריב קרבן פסח ולפני שאתה מקריב אתה צריך לקחת את אלהי מצרים ולשחוט אותו. נדגיש - המצווה היא למשוך את עצמכם מעבודה זרה ע"י שתיקחו לכם צאן של מצווה. מה שכתוב פה הוא שהצאן היה כידוע העבודה זרה של מצרים וכשבנ"י לקחו שם מן הצאן הם יפרשו מעבודה זרה, אבל כדי שהלקיחה הזו תהיה באמת פרישה מע"ז חייב שזה יהיה לפחות ארבעה ימים לפני השחיטה כדי שזה יצליח. ולמה? כי ישראל כידוע וכפי שאומר פה רש"י היו שטופים בע"ז, הם היו במ"ט שערי טומאה עד שהמלאכים לא ידעו להבחין בינם לבין המצרים.³ אם תקח את השה סמוך מאד לשחיטה ומיד תשחט אותו, הרי שפעולה אחת יחידה וקצרה - גם החשובה והמרוממת ביותר - לא תעביר אותך את התהליך הנפשי הראוי. אתה צריך לעקור פה מהשורש את ההתמכרות שלך!

עיקר המצווה - ההכנה אליה

הרי מי היו שעבדו עבודה זרה? אנחנו! בוודאי גם המצרים גם אבל גם אנחנו. הב"ח אומר שישראל הלכו ושחטו את אלוהיהם שלהם, את מי שאתמול הם עבדו לו, את הקונספציה שלי מאתמול אני שוחט. זה פלא פלאות - המצווה הראשונה שמשמה מעביר לישראל הוא איך המצווה תפעל בך את מה שהיא צריכה לפעול. משה בא למשות אותנו וכאשר הקב"ה מצווה אותו "ויקחו להם", משה רבנו דואג שה-"ויקחו להם" יפעל את הפעולה שלה והוא מכין אותי למצווה, כי עיקר המצווה זו ההכנה אליה, ולכן הוא אומר לנו - העיסוק המתמשך בהכנת הקרבן הוא ישרש מאיתנו את ההרגל של הע"ז. זה תהליך גמילה. ולמה דווקא ארבעה ימים? ידוע שכאשר רוצים לפעול משהו מתוך מתינות ויישוב דעת צריך שלשה ימים ורק ביום הרביעי זה מיושב. כך היה גם בעקדת יצחק, שם הלכו אברהם ויצחק שלשה ימים עד שראו את המקום מרוחק, כלומר ארבעה מהיום בו הוא נצטווה לעקוד את יצחק, וכפי שמופיע שם ברש"י -

³ "הללו עובדי עבודה זרה, והללו עובדי עבודה זרה" (זוהר תרומה קע; מדרש תהלים א, כ; שוחר טוב ט"ו, ה; ילקוט ראובני בשלח סי' פב, פט)

ההגעה למקום שבו לא יהיה בעולם אלא "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". איך אומר הרמב"ם בסוף הל' מלכים? -

לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח לא כדי שישלטו על כל העולם ולא כדי שירדו בעכו"ם ולא כדי שינשאו אותם העמים ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמתה ולא יהיה להם נוגש ומבטל כדי שיזכו לחיי העולם הבא... ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד. (הל' מלכים י"ב, ד'ה')

זה כל החלום.

נסביר את זה יותר. מצרים זה לא Egypt. כתוב בפרשה -

וּמֹשֶׁה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. (שם י"ב, מ')

והרי מעולם לא היינו במצרים כל כך הרבה זמן אלא פחות מחצי זה?! אלא הכוונה היא למהות. מצרים זו מציאות, מהות. ועוד משפט הסבר חשוב - העולם שלנו בנוי על הניגודים, על המיצרים. יש לי רקע, גבול ועליו אני ממנו מבין את השני. כתוב על מעמד סיני -

אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר ה' אֶל־כָּל־קְהַלְכֶם בְּהַר מֹתוֹף הָאֵשׁ הַזֶּה וְהִעֲרַפְלָה קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִסָּר... (דברים ה', י"ח)

חז"ל אומרים שהיה קול בלי הד, בלי אקו. הרעיון בזה עמוק - ההד נוצר מהתנגשות גלי קול במחסום כמו הר, קיר וכד', ואילו בהר סיני ראו שאין עוד מלבדו. על הפסוק "אֶתֶּה הִרְאָתָ לְדַעַת פִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ" (שם ד' ל"ה), מברר רש"י -

כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים וראו שהוא יחידי לכך.

'רקיע' בעברית זה רקע, ובהר סיני נקראו (אותיות 'רקע' בהיפוך הסדר) כל הרקיעים. כמו בברכה "רוקע הארץ על המים" שהארץ משמשת כגבול למים, כרקע להניח עליהם את הרגליים, יש לי גבולות, ואז בהר סיני הגיעו לרגע שבו ראו ש"אין עוד מלבדו" - קריאת כיוון למה שיהיה לעתיד לבוא.

עד שתחפץ

חשבתי השבוע ואם זה נכון זה געוואלד. הפסוק אומר -

... אִם־תִּעְזְרוּ וְאִם־תִּעֲזֹרְרוּ אֶת־הָאֱהָבָה עַד שְׂתַחַפֵּץ. (ש"ש ג', ה')

ובהמשך -

מֵיָמִים רַפִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבֹּת אֶת־הָאֱהָבָה... (שם ח', ז')

"עד שתחפץ" בפשט זה עד שתִּרְצָה. מדובר שם על האהבה של הרעיה לדוד, של כנסת ישראל לקב"ה, והמים הרבים זה כל מה שמנסה לכבות את האהבה הזו. "עד שתחפץ" זה לשון

ב'תורה שלמה'⁴ מביא דבר פלא עצום - כיון שעל הפסח נאמר "משכו ידכם מע"ז וקחו לכם צאן של מצוה" הייתי חושב שכל גר שפורש מע"ז צריך להביא קרבן פסח, כי קרבן הפסח הוא בעצם רעיון הפרישה מע"ז. זה נפלא - ורק בגלל גזרת הכתוב לא מביאים פסח אבל מבחינת ההיגיון, זה הרעיון של פסח - לפרוש מעבודה זרה.

יציאת מצרים, לא אקסודוס

עבשיו אחרי שהבהרנו את הדברים האלה אפשר להגיע לנקודה. משה רבנו לא הוסיף אלא רק אמר איך יהפוך ה"קחו לכם" באמת לפרישה מע"ז? - אם אנחנו נחדיר את זה בתוכנו ונעבור תהליך שיעשה את זה בתוכנו, וכל מה שעושה לנו הקב"ה הם התליכים שיחדירו בתוכנו את העבודה זרה. כלומר אני פועל והקב"ה יעזור לי אבל תפקידי הוא לפעול, והוא ייתן לנו ארבעה ימים כדי שהפעולה הזו תחדור בנו ונשרש מאתנו באמת את העבודה הזרה הזו בתהליך.

מהי עבודה זרה? חז"ל אומרים שישראל עבדו ע"ז במצרים. בסדר, אבל גם בבית ראשון עבדו ע"ז, אבל מה זה אומר בעומק? אמרנו בתחילת הלימוד שזו הפעם הראשונה שכתוב על עם ישראל "צבאותיכם" ולא צבאות ה" - כלומר אתם כח בפני עצמכם, למרות שאתם יודעים שלא אתם בעצמכם יצאתם ממצרים. אם נעבור על ההגדה של פסח נגלה שהנקודה המרכזית בה היא אחת, והיא - לא אתה יצאת ממצרים. זה בדיוק ההפך מהסיפור ההוליוודי של אקסודוס. "ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו היינו משועבדים לפרעה במצרים". גרשו אותנו משם, הקב"ה מעביר אותך תהליך שלאט לאט יחלחל ויחדור עד שתייצר עולם שבו תשחט את אלהי מצרים, עולם שתגלה בו את הגאולה השלמה שעניינה הוא - "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיהו י"א, ט').

מצרים זה מיצרים, זו מחשבה שלפיה אני מבין שאכן יש הקב"ה בעולם אבל גם יש דברים נוספים, גם אני פועל פה - וזה נכון, אך אלו שתי מחשבות שסותרות זו את זו. אני מאד רוצה עכשיו להתעורר לאלוקות אבל מצד שני אני גם מאד רוצה את התאוה שלי, את מה שמושך אותי. צריך להבין שהמושג מצרים הוא שיש שאיפה לגבוה, לאלוקות, אבל כיון שיש גבולות, מיצרים, יש סתירה בין שתי השאיפות והיא המייצרת גלות. והמיצרים האלה באופן טבעי הם מאד חזקים - אני מצד אחד רוצה להתפלל מנחה, למשל, אבל מצד שני אני מאד רעב ואני רוצה לאכול עכשיו. ודוגרי, בבטן אני מרגיש הרבה יותר את הרעב מאשר שלא התפללתי מנחה. "שהיו שטופים בעבודה זרה" היינו שהייתי שטוף בדברם זרים. עבודה זרה היא שהשאיפה לאלוקות, למעלה, מקבילה לשאיפות נוספות שיש לי, שמושכות אותי למטה, ולכן אני נמצא במתח ביניהן. והיציאה המוחלטת מהמיצרים היא

⁴ הרב מנחם מנדל נשר ז"ל, י"א אדר תרנ"ה (7.3.1895) - כ"ז מרחשוון תשמ"ד (3.11.1983), היה חסיד גור, ת"ח וראש ישיבה, שחיבר מעל

להיות מוכים במכה הזו או לא. כל מצרי, כל בהמה, כל עץ ועשב. הקב"ה אומר שם למשה לומר לפרעה -

וְעַתָּה שְׁלַח הַעֲזָו אֶת־מִקְנֶךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ בַשָּׂדֶה כְּלֵי־אֹדָם וְהִבְהִמְתָּ אֲשֶׁר־יִמְצָא בַשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף הַבְּיֹתָה וַיֵּרֶד צִלְהָם הַבָּרָד וַיָּמָתוּ. (שם י"ט)

כלומר - תכניס את כל המקנה והאנשים, וכל מה שיהיה במרחב מוגן לא ינזק, ומה שישאר בחוץ - יחטוף את המכה. עכשיו, העם הזה, המצרים, כבר עברו את מכות הדם, הצפרדע, הכינים, ערוב, דבר, שחין וכו', הם כבר שמעו וראו את היכולות של הקב"ה, כל החרטומים יודעים "אצבע אלוקים היא", הם ראו איך הפלה הקב"ה בין ארץ גושן לארץ מצרים, ואכן -

הִירָא אֶת־דְּבַר ה' מַעֲבְדֵי פְרַעְהָ הַנִּיס אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבְּתִימִים. (שם כ')

כל מצרי יש לו פה מאה אחוז בחירה. הוא יכול לקחת יריעות ניילון ולפרוס מעל העצים, עבודה של חמש דקות, להכניס את המקנה אל הרפתות, את עצמו הביתה - ומצרים היתה יכולה לסיים את מכת הברד באופן שכולם ראו את תופעת הטבע המדהימה הזו מתוך הבית, תוך כדי נפנוף מהחלון, צילמו, שלחו למשפחה בוואטסאפ בחו"ל והעלו לסטורי. מאה אחוז בחירה!

אגב, תמיד אנחנו טועים לחשוב בחמש המכות האחרונות הקב"ה הכביד את לבו של פרעה, אבל באמת, בסוף מכת הברד כתוב -

וַיִּרְא פְרַעְהָ כִּי־יִחְדַּל הַמָּטֶר וְהַבָּרָד וְהַקָּלָת וַיִּסֹּף לַחֲטֹא וַיִּכְבַּד לְבוֹ הוּא וְעַבְדָּיו. (שם ט', ל"ד)

הוא עצמו הכביד את לבו ולא הקב"ה. עכשיו נשים לב; פרעה בא אחרי מכת הברד ואומר - "וואו, חטאתי. מה אני מטומטם?" - חטאתי זה כמו 'החטאתי' בכדורסל, כלומר 'יכולתי לגמור את הסיפור הזה אחרת'. ומאיפה הוא יודע את זה? כי היה לו שכן שהניס את עבדיו והכל היה אצלו בסדר. כלומר אחד יצא בלי שום מכה אפילו בעשב אחד והשני יצא פגוע ב-80%, ב-100% או ב-50%. לא היתה עוד מכה כזו. בא פרעה ואומר לו - "ה' הצדיק". מאיפה הוא הביא את הביטוי הזה? מלך שרוצה לכלות אותנו מקסימום עושה 'הקש בגג', אבל פה זה הרבה יתר - זו אופציה של 100% לראות את דבר ה' בלי להיפגע בכלום. והפסוק היה צריך להמשיך - "ואני ועמי חטאים", אבל במקום זה כתוב "ואני ועמי הרשעים". למה רשעים? איך הגעת לרשעים? מה, עשית תשובה ואתה צדיק עכשיו?

לא, הוא פשוט עשה חשבון פשוט; אם אני הבוס ונניח שיש לי עבד שאומר 'אני מפחד, אני רוצה להיכנס', ואני אומר לו - 'עוזב אותך משטויות', אז אני גרמתי לו למות. אני גרמתי לחתולים שלי למות, כלומר כשלא קיבלתי את דבר ה' אני לא חוטא - אני רשע. והנה אני מסתכל על עמי, ויש שם כאלו שהיו יראים את דבר ה' והיו כאלה רשעים, לכן מדויק בפסוק שמול

חפץ, חפצא. כל הניסיונות בעולם הם להפוך את האהבה לה' מתיאוריה לחפץ ממשי, "עד שתחפץ", וכשהיא תחפץ היא תהיה יותר חפץ מכל חפץ אחר. בעברית המילה 'חפץ' זה 'רצון' אבל גם דבר, thing. למה הקב"ה שם אותנו בתוך המים הרבים האלה שרוצים רק לכבות את האהבה בינינו, בתוך הניסיונות האלה? - כדי שאנחנו נהפוך את האהבה הזו, את אהבת ה' הזו שלנו, את אהבת התורה והאהבה לאלוקות שלנו - לחפץ הכי חפץ מכל החפצים. כל הניסיונות, כל העולם הזה, כל המציאות הזו המצרים - זה להפוך את הכל ל"עד שתחפץ", עד שתהפוך את האהבה לחפצא הכי חזק שיש בעולם.

בעבודת ה' שלי, כל כך הרבה פעמים אהבת ה' היא רעיון עצום, אבל יש לי כל כך הרבה חפצים שאני חפץ בהם יותר חזק - כי יש לי מצרים, כי אני עדיין בתוך המיצרים.

יציאת המצרים היא לא הגאולה השלמה אלא רק תחילת התהליך, ושם אני צריך לצאת מהעבודה הזרה שעומק עניינה הוא 'אני' - "לא יהיה בך אל זר" (תהילים פ"א, י'). העבודה זרה של מצרים היא פרעה "אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאִרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי" (יחזקאל כ"ט, ג').

בחירה חופשית במכת ברד

בואו נראה איך מתחילה הפרשה שלנו ונראה את החיבור בין סוף המכות לעניין שבו אנו עוסקים היום -

וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה בֹא אֶל־פְרַעְהָ כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לְבוֹ וְאֶת־לֵב עַבְדָּיו לִמְעַן שְׁתִּי אֶתְנִי אֵלָה בְּקִרְבוֹ. (שמות י', א')

מה כתוב פה? רש"י אומר -

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה. והתרה בו.

כלומר משה צריך לומר לפרעה - 'אם לא תעשה כך וכך יקרה כך וכך', אז צריך שה' יחזק אותו שילך לפרעה ויהיה טעם להליכה אליו, אבל ההמשך - "כי אני הכבדתי את לבו", כלומר אין טעם שאני אלך. אז בשביל מה לבוא? מה ההיגיון? ומה הטעם שהכבדתי את לבו? -

וְלִמְעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנֵי בְנֵי וְבָנֵי בְנֵי אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתָל בַּמִּצְרַיִם וְאֶת־אֶתְנִי אֲשֶׁר־שָׁמְתִי בָם... (שם ב')

זה דבר לא ייאמן, זו מהפכת עולם ואפשר וצריך לדבר בזה עוד ועוד. מכת הארבה באה אחרי מכת הברד, והיא באה לחסל את כל מה שהותיר הברד. מה קרה במכת הברד? למה היא נחשבה כמכה כל כך קשה? אני זוכר ומכיר את כל הפירוטכניקה של האש והמים יחד וכו', אבל לא אז הסיבה. מה היה הייחוד שלה שבסופה פרעה פתאום מגיע וצועק -

... וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חֲטָאתִי הַפְּעַם ה' הַצְדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי הַרְשָׁעִים.

(שם ט', כ"ז)

מה קרה לו שם? זה לא היה קשה יותר ממכת הדבר שעליה כתוב שבה ניתן היה להכחיד את כל מצרים. זו מהפכת עולם - הברד היה המכה היחידה מכל המכות שלפרעה ולכל המצרים היתה בחירה חופשית מוחלטת, מאה אחוז, האם

רצון ה'. ואיך אפשר לבטל אל החפץ? - כי אני יכול להפוך "את האהבה עד שתחפץ" ולבטל חפץ אחר, ע"י "משכו וקחו לכם". אני לא יצאתי ממצרים אלא אני הוצאתי. מה שעשיתי היה בסך הכל שקיבלתי את דרך ה' לצאת. הבנתי שאני צריך לקחת את הפסח ושיש לי כוחות לשחוט אותו, אבל אני מבין את זה רק כאשר אני יודע שכל הכוחות שלי הם אינם אני, הכל מלמעלה. זה געוואלד - "בוא אל פרעה, והתרה בו" ותגיד לו 'אני מכביד את לבך וזה מה שיכול לשחרר אותך ממצרים. אתה לא מנהל פה. מה כל כך קשה לך לקבל את זה? למה זה כ"כ מפריע לך? תפנה את המקום, תרפה'.

לפעמים הרבה יותר קשה לצאת ממצרים כאשר אתה לא בגלות, אתה פה ואתה פועל ואתה עושה ואתה מנהל, ובכל זאת אתה צריך להבין שכל מה שקורה וכל מה שאני עושה הוא בעצם עוד מבחן ועוד מבחן בלהיכנע מפניו ית'.

"עד מתי מאנת לענות מפני", פירושו להיות 'עני מפני', כמו שמביא שם רש"י במקום, להיכנע, לתפוס שיש אלוקות ואתה יכול למשוך אליה ואז תהיה בן חורין, באמת. אפילו אתה פרעה.

'אתה יודע מי אני?' שואל משה את פרעה, 'אני הוצאתי את הבת שלך, בת פרעה, מהשעבוד שלה כבר לפני שמונים שנה. בוא, אני אוציא גם אותך, אני אמשה אותך'.

לעלות בסולם הניהול

הקב"ה מצווה את משה לומר לבני ישראל שיקחו להם "שה לבית אבות שה לבית", ומשה רבנו שלא שינה מעולם, דווקא במצווה הראשונה שהוא פותח לפני ישראל הוא אומר "משכו" - 'אני אלמד אתכם איך תצליחו למשוך את עצמכם מעבודה זרה, איך תצליחו להוציא אתכם מהנקודה שבה אתם חושבים שאתם מנהלים את העניינים. תנהלו - אבל תדעו שהכל זה הקב"ה. תבנו מדינה, תיצרו עולם, אבל אל תשגו בקונספציות שאתם מנהלים'. לך התרה בו ותאמר לו - 'אתה לא מנהל'.

על הפסוק -

וְלָמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִבְנֶה בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַתְּעִלְלָלִים
בְּמִצְרַיִם... (שם ב')

מבאר רש"י -

התעללתי. שחקתי, כמו כי התעללתי בי (במדבר כב, כט) הלא כאשר התעולל בהם (שמואל א' ו, י) האמור במצרים...

תגידו, זה יפה? בבית הדין בהאג היו עושים מזה ענין שלם נגדנו... - 'שיחקתי' משמעו 'תגיד לו, כן, בעולם הזה יש משחק, אני נותן לך להרגיש מנהל - זה שם המשחק, אני נותן לך להרגיש א-לוה ואז אתה צריך לעשות את העבודה'. "לענות מפני" משמעו להיות ירא את ה'.

פרעה הזה שלא נותן לצאת ממצרים הוא "מלך חדש אשר לא ידע את יוסף", ותמצית מהותו של יוסף היא - "את הא-להים אני ירא". עכשיו אני עומד להתמנות למשנה למלך? אז אני עוד יותר צריך להיות ירא א-להים, ומה יגרום לי להצליח

"הירא את דבר ה'" מופיע מי "שלא שם לבו אל דבר ה'". הלב - זה ענין פה. זה מדהים, כבר בתחילת המכה הזו כתוב -
כִּי | בְּפֶעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלַח אֶת־קְלִי־מִגְּפָתִי אֶל־לְבָבְךָ.. (שם י"ד)

למה 'אל לברך'? - כי אם יש לך לב, אתה לא תוציא את העבדים ואת המקנה שלך החוצה. את הפילוסופיות שלך תשאיר לעצמך. זה שאתה לא ירא את ה' בשלב הזה, זו לא בעיה אמונית - אלא אתה פשוט רשע. אתה בחרת בכך, אתה לא שם לב, אין לך לב.

מי מנהל את האירוע?

ומה קורה במכת הארבה? הקב"ה שולח את משה רבנו לפרעה 'ותגיד לו את הדבר הבא' -

... כֹּה־אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרָיִם עַד־מָתִי מֵאֲנִי לְעֵנַת מַפְנִי ...
(שם י, ג')

תגיד לו - 'אתה מדומיין כשאתה חושב שיש לך בחירה'. לכל אדם יש בחירה, אבל מהי הבחירה? יש כל כך הרבה דברים שמפריעים לי בבחירה החופשית, למשל, אין לי בחירה במה יקרה בעתיד, במה יעשה הקולגה שלי, איך תגיב אשתי. אז האם באמת יש לי בחירה? האם אין דברים בהם אני מוגבל בבחירה שלי? - 'הבחירה האמיתית שלך, פרעה, היא "לענות מפני". וכפי שמבאר שם אונקלוס - "עד אמתִי מְסָרִיב אֶת לְאִתְּכֶנְעָא מִן קִדְמִי", הבחירה שלך היא להיכנע, ולקבל את דבר ה'. דע שהכל בידי שמיים ויש לך אפס בחירה חוץ מדבר אחד - להיות חוץ מיראת שמים. האם אתה מקבל אלוקות או לא? יש לך מאה אחוז בחירה בלקבל את האלוקות. אתה מדומיין, אתה 'חי בסרט' שאתה מנהל את העולם'. כך מסביר הרבי מליובאוויטש את הפסוק - "בוא אל פרעה" והתרה בו, ותגיד לו 'אח שלי, אני הכבדתי את לבך בסוף מכת הברד, לא אתה. כל מה שקורה זה אני, והדבר היחיד שנשאר לך בבחירה הוא "לענות מפני", לקבל את דבר ה' בעולם, לפעול קדימה מתוך הידיעה שיש הקב"ה שרוצה לצאת מהאגו שלי, מהעבודה זרה שבתוכי, מהמחשבה שאני א-לוה. בוא אל פרעה והתרה בו ותאמר לו אני הכבדתי את לבך. אתה חושב שאתה מנהל פה את האירוע ולכן אתה שואל - "מי ומי ההולכים", מבקש רשימות, באיזו שעה. 'אתה באמת חושב שאתה מנהל? אז הקב"ה שולח אליך כאלה קדיחות מתחת לכביש כדי שתזכור שאתה לא מנהל שום דבר פה. הבחירה החופשית שלך היא אחת - האם אתה מקבל באהבה את זה שאתה לא המנהל או לא? האם אתה יכול להיות בן חורין ולקבל את האלוקות לתוכך? - אם כן, אתה יוצא ממצרים. אתה יכול לצאת ממצרים רק אם תפנים שאתה לא מנהל'. פרעה כמעט רוצה לעשות את זה, אבל הוא לא מסוגל ולכן כתוב שם "ויושב את משה ואת אהרן". זו העבודה הזרה שצריך לצאת ממנה - שאני חושב שאני שולט, שאני מנהל.

תן לי למשות אותך

מהו בעצם פסח? פסח זה לקחת חפצא, חמץ, ולהחליט שאני משבית אותו והוא מעתה "בטל ומבוטל כעפר הארץ" - כי זה

בני בכורי ישראל

ומשפט חתימה. הפסוק אומר -

... כֹּה אָמַר ה' בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר אֱלֹהֵיךָ שְׁלַח אֶת־בְּנֵי
וַיַּעֲבֹדְנִי וַתִּמְאַץ לְשַׁלְּחֹי הִנֵּה אֲנֹכִי הֹרֵג אֶת־בְּנֶיךָ בְּכַרְךָ. (ד'
כ"ב-כ"ג)

בעולם נולד בן בכור. הבכור הוא הגדול, הוא המנהל, וכל המאבק הוא על להיות בכור שפודה את עצמו, שמקדש את עצמו לה'. "בני בכורי ישראל" - ובזה יהרג בנך בכורך. "בנך בכורך" במובן של "בכור השבי", של "בכור פרעה היושב על כסאו", של הגדול שמנהל, זו יציאת מצרים, והמהפכה, התיקון של זה הוא - "משכו וקחו". מצוה ראשונה שמשה רבנו מעביר לעם ישראל והוא מלמד אותנו בה את כל אופן ההכנה למצוות.

"וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אִם לִירָאָה..."
(דברים י', י"ב), והיראה היא השער לכל מצווה - "משכו". וכך המצווה הזו של לקיחת השם תהפוך להיות מהותית ואמיתית בתוכם.

שנזכה לגאולה שלמה וישועה שלמה, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" בב"א.

בתפקיד הזה? - "את האלהים אני ירא", "בלעדי, א-להים יענה את שלום פרעה". ומתי אני אפול? - אם אני אחשוב לרגע אחד בקונספציה שלי שאני מנהל. והקב"ה נותן לי לנהל כדי להעביר אותי עוד שלב ועוד שלב, גבוה מעל גבוה, בדרך ליציאה ממצרים. לא כדי להפיל אותי ח"ו, אלא כדי להעלות אותי עוד ועוד עד שנגיע ל-"ומלאה הארץ דעה את ה'".

מלחמה גדולה בעולם - עת משיח

פתחנו בהוראת התורה שלא לעשות מלאכה בפסח, כי לא אתה יצאת ממצרים אלא אתה הוצאת. לא המלאכה שלך הוציאה אותך. אתה תפעל ותעשה הכל בעולם, "אשר ברא א-להים לעשות", הקב"ה שם אותך פה כדי לפעול, אבל ככל שתפעל יותר תפנים יותר את היציאה מהעבודה הזרה שהיא המחשבה שאתה מנהל, שהיא המיצר. זה תרגיל חיים של כל רגע ורגע, וכשיש מלחמה גדולה בעולם - מתעורר כח המשיח, כפי שמביא מרן הרב קוק זצ"ל באורות המלחמה, כי כשיש מלחמה גדולה בעולם כל המנהלים מאבדים את עמדות הניהול שלהם, כל הקונספציות מתפרקות ואתה פתאום מרגיש שאין במה להיאחז ואז מתעורר אותו כח מופלא ופנימי, שכשהכל נראה גמור אתה יכול לשחוט את אלוהי מצרים, את הא-לואה שאתה עצמך היית משועבד לו ולהביא את העולם אל המקום הזה של יציאת מצרים.

השיעור מוקדש לזכות עם ישראל, יושבי הארץ ודושה לה,
להצלחת ושמירת חיילי צה"ל, להשבת וזחזופים מזרח בשלום,
ולהשבת כל הנופלים לקבר ישראל
לע"נ כל הנופלים על קידוש ה' בארועי המלחמה ולע"נ
אליהו בן וויאן ז"ל, חנה בת ליפא ז"ל, טשרנא שרה לאה ב"ר משח יוסף ע"ה
ולהבדיל
לרפואת כל הפצועים והחולים
ובתוכם בנימין בן שושנה, עמרם בן איידה חיה, כרמל מרדכי בן טל שרה,
חדר שרה-לאה בת איטה
וליוווג הגון ליעל רחל בת אריאל אסתר תחי'
להקדשת שיעורים ניתן לפנות בחודרת וואטסאפ לעמטאל - 054-7500516